

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Фролова Н.Л., здобувач (УкрДУЗТ)

У статті автором досліджено світовий досвід державної політики у сфері розвитку малих та середніх підприємств. Визначено, що сприятливість бізнес-середовища оцінюється на основі глобального рейтингу ведення бізнесу, в якому Україна наразі посідає 76 місце серед 190 країн світу. Розглянуто стимулюючі фактори розвитку малих та середніх підприємств у Сінгапурі, що характеризується найбільш сприятливими умовами для ведення бізнесу. Розкрито основні аспекти державного стимулювання розвитку бізнес-суб'єктів у країнах Європи. Проаналізовано досвід державної підтримки розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в деяких країнах пострадянського простору.

Ключові слова: *світовий досвід, державна політика, малий та середній бізнес, програми розвитку, інструменти державної підтримки.*

МИРОВОЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В СФЕРЕ РАЗВИТИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА

Фролова Н.Л., соискатель (УкрГУЖТ)

В статье автором исследован мировой опыт государственной политики в сфере развития малых и средних предприятий. Определено, что благоприятность бизнес-среды оценивается на основе глобального рейтинга ведения бизнеса, в котором Украина сейчас занимает 76 место среди 190 стран мира. Рассмотрены стимулирующие факторы развития малых и средних предприятий в Сингапуре, что характеризуется наиболее благоприятными условиями для ведения бизнеса. Раскрыты основные аспекты государственного стимулирования развития бизнес-субъектов в странах Европы. Проанализирован опыт государственной поддержки развития субъектов малого и среднего бизнеса в некоторых странах постсоветского пространства.

Ключевые слова: *мировой опыт, государственная политика, малый и средний бизнес, программы развития, инструменты государственной поддержки.*

WORLD EXPERIENCE OF STATE POLICY OF DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS

Frolova N., competitor of a scientific degree (USURT)

In the article the author studied the world experience of state policy in the sphere of development of small and medium enterprises. It is determined that the favorable nature of the business environment is assessed on the basis of a global business rating, in which Ukraine now ranks 76th among 190 countries. The stimulating factors of the development of small and medium enterprises in Singapore are considered, which is characterized by the most favorable conditions for doing business. The main aspects of state stimulation of the development of business in the countries of Europe are disclosed. The experience of state support for the

development of small and medium business in some countries of the post-soviet space is analyzed.

Keywords: *world experience, state policy, small and medium business, development programs, instruments of state support.*

Постановка проблеми. Сьогодні роль малого та середнього бізнесу в забезпеченні сталого економічного розвитку країни є надзвичайно важливою. Даний сектор економіки формує доходну частину бюджету, забезпечує зайнятість населення, задоволення суспільних потреб у товарах та послугах, стимулює скорочення бідності та підвищення рівня життя населення, впливає на імідж країни на глобальному ринку.

Проте, складна політична ситуація, падіння попиту на продукцію, високі ставки оподаткування, несприятливий інвестиційний клімат, обмеженість доступу до джерел фінансування, збільшення тиску державних органів на діяльність малих та середніх підприємств значно перешкоджають їх розвитку. Вирішення наголошених проблем у значній мірі залежить від формування державної регуляторної політики у цій сфері. Саме держава повинна виконувати стимулюючу та підтримуючу роль у забезпеченні розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва. Тому, враховуючи негативні тенденції розвитку даного сектору економіки, особливої актуальності набуває дослідження світового досвіду розвитку малого та середнього бізнесу і визначення основних механізмів та інструментів державного стимулювання його сталого зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наразі досить широке коло науковців присвячують публікації аналізу державної регуляторної політики в сфері розвитку малого та середнього бізнесу і формуванню напрямків її удосконалення. Серед них такі вчені як: В. Дикань [1-2], О. Дикань [3], Ю. Кіндзерський [4], Г. Поліщук [5], А. Толстова [6], О. Шраменко [7], О. Якушева [8] та ін. Більшість дослідників наголошують на

важливості державного регулювання діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу. У той час як деякі з науковців наполягають на доцільності використання механізму дерегуляції розвитку суб'єктів малого та середнього підприємства. Тому важливим питанням є вивчення світового досвіду державної політики в сфері розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу з метою визначення оптимального рівня співвідношення інструментів державного регулювання та лібералізації даного сектору економіки.

Метою статті є вивчення світового досвіду державної політики у сфері розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні бізнес-середовище функціонування підприємств у країнах оцінюється на основі розрахунку глобального рейтингу сприятливості умов ведення бізнесу. У 2017 році перше місце рейтингу зайняла Нова Зеландія, друге – Сінгапур (останні 11 років займав 1 місце), далі – Данія, Республіка Корея, САР Гонконг (Китай). Україна посіла 76 місце за рівнем сприятливості бізнес-середовища серед 190 країн (у 2016 році країна займала 83 місце). Так, за показником легкості реєстрації підприємств держава зайняла 52 місце; отримання дозволу на будівництво – 35; підключення до системи електропостачання – 128; реєстрації власності – 64; отримання кредитів – 29; захист міноритарних інвесторів – 81; оподаткування – 43; міжнародна торгівля – 119; забезпечення виконання контрактів – 82; вирішення неплатоспроможності – 149 [9]. Таким чином, враховуючи достатньо критичні значення наведених показників і відносно низький рівень сприятливості бізнес-середовища в Україні, доцільно розглянути досвід передових країн світу в

аспекті формування державної політики стимулювання розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Нині саме Сінгапур вважається ідеальним місцем для ведення бізнесу. Ця країна володіє надзвичайною фінансовою інфраструктурою, політичною стабільністю та правовою системою світового рівня. Не випадково тут розташовані відділення більше 3,5 тис. провідних компаній світу, а більше 120 транснаціональних корпорацій мають представництва в країні. У Сінгапурі діє податковий режим, спрямований на залучення міжнародних інвесторів: вільний рух фінансових ресурсів, репатріація капіталів, гарантії капіталовкладень, звільнення від податку на відсоток за банківськими вкладками для іноземних підданих, які тимчасово проживають в країні, звільнення від подвійного оподаткування. Тобто, загалом, державна політика спрямована на створення привабливого інвестиційного клімату як для вітчизняних, так й іноземних інвесторів [10].

Дослідження державної політики у сфері розвитку малих та середніх підприємств дозволило визначити основні фактори, що сприяли формуванню сприятливого бізнес-середовища у Сінгапурі. По-перше, це доступ до фінансових ресурсів. Держава пропонує широкий спектр схем фінансування і грантів для стимулювання розвитку підприємництва: часткове фінансування, грошові дотації, бізнес-інкубатори і боргове фінансування. Державне агентство SPRING Singapore сприяє розвитку малих та середніх підприємств через наставництво і допомогу в отриманні фінансування від третіх сторін. Наприклад, спільно з іншими фінансовими установами SPRING Singapore реалізує Програму мікропозик. Для отримання боргового фінансування три найбільших банки країни (OCBC, DBS і Standard Chartered) пропонують спеціальні програми кредитування і банківські послуги [11].

По-друге, це легкість ведення бізнесу. У Сінгапурі функціонує надзвичайно стабільна та ефективна бізнес-інфраструктура. Більшість типових повсякденних операцій з державними органами можуть бути завершені протягом кількох годин, причому значну частку з них можна зробити за допомогою мережі інтернету. Процедури реєстрації та перевірки відповідності чітко відпрацьовані та прозорі. Наприклад, відкриття компанії в Сінгапурі зазвичай займає 1-2 дні [11], у той час як в Україні ця процедура триває близько 11 днів [12].

По-третє, це ефективна податкова система. Максимальна ставка корпоративного податку в країні відносно низька – 17 %. При цьому, перші 100 тис. сінгапурських доларів (S\$) прибутку повністю звільняються від сплати податку на прибуток. У межах наступних 200 тис. S\$ прибутку тільки 50 % оподатковується. Прибуток компанії понад 300 тис. S\$ оподатковується за стандартною ставкою 17 %. На період 2016-2017 рр. податковим законодавством Сінгапуру було передбачено додаткову податкову знижку в розмірі 30 % від нарахованого податку. При цьому існує обмеження: дана знижка не може бути вище 20 тис. S\$ за кожен рік оподаткування. У 2017 році податкову знижку було збільшено до 50 % [13]. Звичайно, така податкова система є ефективним інструментом стимулювання розвитку малого бізнесу.

По-четверте, це розробка та реалізація Програми цифрового маркетингу для малих і середніх підприємств (МСП) з метою допомоги їм у створенні та використанні цифрових можливостей. Компоненти програми: надання рекомендацій за технологіями; надання персональної допомоги в Центрах малого та середнього бізнесу і новому Технологічному центрі малого та середнього бізнесу; надання консультацій і фінансової підтримки підприємствам, готовим до впровадження нових рішень у

сфері інформаційно-комунікаційних технологій [14].

Також, доцільно відмітити зацікавленість держави в залученні та навчанні висококваліфікованих фахівців. Так, саме держава покриває до 90 % витрат на навчання та перепідготовку кадрів, які працюють на малих і середніх підприємствах. У країні діють для цього державні та приватні навчальні заклади. Більш того, підприємство може самостійно запросити на фірму потрібного для навчання фахівця (у т. ч. з-за кордону), а потім отримати компенсацію витрат державою [15].

Звичайно, забезпечення доступу малих та середніх підприємств до фінансових ресурсів, формування ефективної бізнес-інфраструктури підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу, розробка оптимальної податкової системи, мінімізація адміністративного навантаження, стимулювання інноваційного розвитку підприємств, створення умов для підготовки та перепідготовки висококваліфікованих кадрів є базисом формування сприятливого бізнес-середовища країни. Саме на реалізацію наголошених завдань повинна бути спрямована державна політика стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, у тому числі й у нашій країні.

Враховуючи євроінтеграційне спрямування розвитку національної економіки, доцільно розглянути досвід державної підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу в країнах Європи. Загалом, діяльність малих та середніх підприємств в Європі координується Генеральним директором Європейської Комісії по внутрішньому ринку, промисловості, підприємництву та МСП, політика якого зосереджена, окрім основних завдань, на завершенні процесів формування єдиного ринку товарів та послуг; стимулюванні та підтримці впровадження промислової і галузевої політики згідно ініціатив стратегії

економічного розвитку «Європа 2020»; стимулюванні розвитку підприємництва за рахунок зменшення адміністративного навантаження на малий бізнес, сприяння доступу МСП до фінансових ресурсів, підтримки доступу компаній ЄС до глобальних ринків; розробці політики, спрямованої на захист прав інтелектуальної власності і допомогу новаторам у ефективному їх використанні.

На початку 2013 року було прийнято План дій щодо розвитку підприємництва 2020 (Entrepreneurship 2020 Action Plan), призначений для стимулювання зростання підприємництва в країнах ЄС. План передбачає реалізацію завдань за трьома основними напрямками: освіта та навчання основам підприємницької діяльності для підтримки створення і розвитку бізнесу; створення сприятливого бізнес-середовища для процвітання та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, у тому числі за рахунок усунення існуючих адміністративних бар'єрів і підтримки підприємців на важливих етапах життєвого циклу бізнесу; відродження підприємницької культури в ЄС та виховання нового покоління підприємців, розробка моделей поведінки та виходу на ринок для конкретних груп, підприємницький потенціал яких не використовується повністю (наприклад, для деяких етнічних меншин). План також передбачає реалізацію ряду заходів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату в сфері підприємництва [16].

Важливою ініціативою, розробленою на європейському рівні, що сприяє розвитку малого та середнього бізнесу, є створення Єдиного цифрового ринку (ЄЦР), який включає в себе три блоки – реформування інтернет-торгівлі, телекомунікаційної сфери і створення гарантій для вільного обміну інформацією та цифровими даними на території ЄС. Так, у травні 2015 року Європейською комісією було опубліковано 16 основних кроків щодо створення ЄЦР. Як вихідні точки для

реалізації проекту були виділені наступні напрямки: покращення доступу споживачів і бізнесу до товарів та послуг через Інтернет у межах ЄС; створення сприятливих умов для розвитку цифрових мереж та послуг; сприяння максимізації потенціалу європейської цифрової економіки [17].

Окрім вище наголошеного, у контексті цифрового розвитку Європейською комісією в січні 2018 року було прийнято нові ініціативи, спрямовані на підвищення ключових компетенцій та цифрових навичок громадян ЄС. На сьогодні спостерігається значний розрив у володінні цифровими навичками. Так, 90 % майбутніх робочих місць вимагають певного рівня цифрової грамотності, але 44 % європейців не мають навіть базових цифрових навичок. Тому запропоновано такі основні ініціативи: рекомендації за ключовими компетенціями для навчання протягом життя; план заходів по цифровій освіті, що описує можливості адаптації громадян, навчальних закладів та освітніх систем до життя і роботи в час стрімких цифрових змін, зокрема підвищення використання цифрових технологій у процесі викладання та отримання знань; розвиток цифрових компетенцій та навичок, необхідних у століття цифрової трансформації; поліпшення освіти за допомогою залучення аналізу даних та прогнозування; рекомендації щодо загальноприйнятих цінностей, інклюзивної освіти та європейського підходу до викладання [18].

Важливим напрямком фінансової підтримки розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу є європейська програма COSME (Competiveness of Small and Medium Enterprises), спрямована на підвищення їх конкурентоспроможності. Програма представляє собою набір тематичних підпрограм на період з 2014 по 2020 роки, реалізація яких покликана вирішити певні проблеми у сфері МСП та забезпечити удосконалення певних галузей. Перелік програм, що визначаються Європейською комісією, щороку

змінюється та викладається в окремому документі – Робочій програмі. Бюджет програми складає 2,3 млрд. євро. Програмою виділено чотири вектори розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу: покращення доступу МСП до фінансування; поліпшення доступу до ринків ЄС та глобального ринку; створення сприятливого середовища для забезпечення конкурентоспроможності та стабільності підприємств ЄС; сприяння розвитку підприємництва та підприємницької культури.

Так, як було наголошено, однією з основних цілей COSME є надання розширеного доступу до фінансування для малих і середніх підприємств на різних етапах життєвого циклу: створення, розширення або передача бізнесу. Для досягнення цієї мети ЄС мобілізує позики та інвестиції в акції для МСП. Діятиме кредитна гарантійна програма, що надаватиме гарантії та контргарантії фінансовим установам (наприклад, гарантійним компаніям, банкам, лізинговим компаніям) з метою видачі більшої кількості кредитів та фінансування оренди для малих та середніх підприємств. Очікується, що COSME дозволить забезпечити фінансування від 220 до 330 тис. суб'єктів малого та середнього підприємництва (загальний розмір інвестицій – від 14 до 21 млрд. євро). Також, програма надасть ризиковий капітал фондам акціонерного капіталу, які інвестують кошти у розвиток малих та середніх підприємств, в основному на етапах розширення та стадії зростання. Інструмент повинен допомогти 360-560 фірмам отримати інвестиції в акції в цілому. Обсяг вкладеного капіталу становить від 2,6 до 4 млрд. євро [19].

Українські підприємства також мають можливість для участі в програмі за всіма напрямками, окрім підпрограм, що стосуються покращення доступу до фінансування. Так, на 2018 рік запланована реалізація таких підпрограм [20]:

- поліпшення доступу до ринків ЄС та глобального ринку: «Європейська мережа підприємств» (бюджет програми – 57,2 млн євро); «Інтернаціоналізація системи захисту прав інтелектуальної власності» (5,0 млн євро);

- поліпшення умов для підвищення конкурентоспроможності та стабільності підприємств ЄС: «Політика МСП» (бюджет програми – 6,6 млн євро); «Європейська платформа співробітництва кластерів» (5,5 млн євро); «Європейська програма «CLUSTER EXCELLENCE» (900,0 тис. євро); «Інноваційний та технологічний розвиток легкої промисловості» (3,0 млн євро); «Підвищення конкурентоспроможності представників сфери туризму» (6,1 млн євро); «Нові навички для розвитку промисловості» (2,0 млн євро); «Організація спільноти професіоналів для розвитку європейського каталогу ІКТ» (500,0 тис. євро); «Штучний інтелект: можливості для перетворень та вирішення соціальних проблем» (1,0 млн євро);

- сприяння розвитку підприємництва та підприємницької культури: «Еразмус для молодих підприємців» (бюджет програми – 11,04 млн євро); «Підготовка викладачів вищих навчальних закладів до викладання підприємництва» (400,0 тис. євро).

Однак, варто наголосити, що враховуючи високий рівень конкурсного відбору та обмежений розмір фінансування перелічених підпрограм, досить складно перемогти в конкурсі і, відповідно, отримати фінансові ресурси.

На сьогодні в розвинених країнах одним із потужних та широко застосовуваних засобів реалізації стратегічних планів та програм розвитку економіки, науки та техніки, створення суспільних благ та вирішення соціальних проблем населення є державне замовлення. Відіграючи роль найбільшого замовника, держава активно залучає бізнес всіх форм власності для реалізації власних економічних та соціальних цілей, вступаючи з ним в договірні контрактні

відносини. Така взаємодія охоплює широкий спектр контрактів – від простих (на постачання певних товарів) до складних (на виконання великих, комплексних проєктів, у тому числі з залученням приватного капіталу на умовах співфінансування). При цьому держава зберігає за собою право контролю над створеними таким чином об'єктами, а приватний бізнес отримує доступ до раніше закритих секторів економіки (наприклад, до транспортної інфраструктури та ЖКГ), забезпечуючи при цьому більш якісне управління ними [21].

Досвід США в державному господарюванні та використанні державного замовлення як регуляторного інструменту має особливу цінність для України. Це пов'язано з тим, що в умовах практично повної відсутності (як в Україні) державного сектору у виробництві американська влада через інститут контрактної системи широко залучає вітчизняний приватний бізнес до вирішення поточних та стратегічних задач розвитку країни. Так, наприклад, для підтримки розвитку малого бізнесу американським законодавством передбачено положення про обов'язкову квоту для його суб'єктів при залученні до виконання державного контракту в якості субпідрядників корпорацією – генеральним підрядником. Окрім цього, контракт може містити питання стимулювання зайнятості, розпорядку трудового дня та норм оплати праці, соціального захисту найманих працівників і т.п. Законодавство Німеччини також досить сприятливе в питаннях відносно участі малих та середніх підприємств у реалізації держзамовлення. Зокрема, уряд розділяє велике замовлення на окремі лоти, пропонуючи їх безпосередньо цій категорії підприємств, оминаючи генерального підрядника. Вважається, що малому та середньому бізнесу більш вигідно мати контрагентом державу, а не велику компанію, яка може нав'язувати йому невідгідні умови субпідряду. Однак, система

держзамовлення в Україні використовується тільки в якості засобу законодавчого оформлення здійснення державних витрат, які в значній мірі не мають належного економічного обґрунтування і не пов'язані з цілями та задачами розвитку країни [4].

Для України як пострадянської держави вагомого значення набуває вивчення досвіду державної підтримки розвитку малого та середнього підприємництва безпосередньо в країнах пострадянського простору, в яких проблематика функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу досить ідентична з українськими реаліями.

Так, Російська Федерація зробила значний ривок і тепер перебуває на 35 місці в глобальному рейтингу ведення бізнесу (у 2016 році країна займала 51 місце) [9]. Наразі в Росії передбачено реалізацію ряду державних ініціатив щодо стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. Так, передбачається спрощення процедури реєстрації підприємницької діяльності. Мінекономрозвитку Росії планує: впровадити систему PostBox Office, що дозволить замінити обов'язкову нині юридичну адресу при реєстрації бізнесу на поштову скриньку в банку; знизити державне мито за реєстрацію юридичної особи при подачі документів в електронному вигляді; скасувати комісії банків при відкритті підприємцем рахунків; розвивати платформу знань та сервісів для бізнесу, що забезпечить реалізацію принципу «одного вікна» в цифровому просторі для надання послуг малому бізнесу (освітні, банківські, небанківські та державні послуги в онлайн-просторі). З метою забезпечення доступу підприємців до послуг, сервісів, заходів підтримки, у тому числі державних послуг, створюються багатофункціональні центри надання державних і муніципальних послуг для бізнесу (функціонують в 39 регіонах) і центри надання послуг на базі банків, які забезпечують надання повного спектру послуг суб'єктам МСП – не тільки

державних і муніципальних, але й послуг послуг АТ «Корпорація «МСП», фінансово-кредитних, страхових компаній, послуг організацій, що забезпечують підключення до мереж водо-, газо-, тепло- і електропостачання тощо. У пілотному режимі такі центри працюють в 10 суб'єктах Російської Федерації, до кінця 2018 року ці організації будуть створені не менш, ніж в 80 регіонах [22].

Також, реалізуються заходи щодо зменшення адміністративного навантаження на суб'єкти малого та середнього бізнесу за рахунок: зниження кількості планових перевірок (у 2016 році введено трирічний мораторій на планові перевірки по відношенню до сумлінного малого бізнесу); внесення змін у законодавство про адміністративні правопорушення (передбачається застосування адміністративного покарання до суб'єктів МСП виключно у вигляді попередження за вперше скоєне правопорушення); впровадження ризик-орієнтованого підходу в діяльність контрольно-наглядових органів [22].

Вагомого значення нині набуває удосконалення системи державного стимулювання розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва за рахунок розширення інструментів фінансової підтримки. Так, у 2016 році було реалізовано такі форми фінансової підтримки як використання механізму поруки та надання гарантій, а також програмне стимулювання процесу кредитування суб'єктів МСП (за 2016 рік загальний обсяг наданих кредитів склав 5,16 трлн руб., а загальний обсяг наданих кредитів із застосуванням вищевказаних механізмів підтримки кредитування – 159,6 млрд. руб). Також, реалізується програма сприяння розвитку мікрофінансових організацій (МФО). У 2016 році з федерального бюджету було виділено 700,26 млн руб на МФО (мікрофінансування суб'єктів МСП за рахунок коштів федерального бюджету). Наразі діють регіональні гарантійні

організації, що надають поруки, які забезпечують виконання суб'єктами МСП зобов'язань за кредитними договорами, договорами позики, фінансової оренди (лізингу), про надання банківської гарантії (сума діючих кредитів, виданих під поруки гарантійних організацій, на 1 січня 2017 року склала 133 782,5 млн руб) [22]. Також, фактично запрацювала програма пільгового кредитування малого та середнього бізнесу за ставкою 6,5 %. Отримати пільговий кредит можна в 15 банках, серед яких: «Банк ВТБ», «Сбербанк», «Россельхозбанк», «Банк Акцепт», «Альфа-банк», КБ «Ассоциация» та ін. Зокрема, банкам будуть надані субсидії з федерального бюджету на відшкодування недоотриманих доходів за кредитами, виданими суб'єктам малого та середнього підприємництва на реалізацію проектів у пріоритетних галузях за пільговою ставкою [23-24].

Нині в Росії розширено доступ малих і середніх підприємств до державних закупівель як ефективного інструменту стимулювання їх розвитку. Встановлено 18-відсоткову квоту за закупівлю товарів, робіт, послуг державними компаніями у суб'єктів МСП. Так, за рахунок взаємодії АТ «Корпорація «МСП» з найбільшими замовниками загальний обсяг договорів, укладених з малими і середніми підприємствами, за підсумками 2016 року перевищив 1,5 трлн руб.

Значну увагу також приділено державному стимулюванню експортної діяльності малих та середніх підприємств, що, насамперед, реалізується центрами підтримки експорту. Наразі в країні діє 53 таких центри, що надають широкий спектр послуг для малого та середнього бізнесу, у тому числі проводять маркетингові дослідження, бізнес-місії та міжнародні виставки. Так, у 2017 році порівняно з 2016 роком на 52 % збільшилася кількість малих і середніх підприємств, які отримали послуги в центрах (на 509 суб'єктів); на 132 % зросла кількість контрактів з унікальними іноземними контрагентами (на

1008 контрактів); на 49 % збільшилася кількість малих і середніх підприємств, які розпочали експорт своєї продукції (на 4181 суб'єктів) [25].

Республіка Білорусь як одна з пострадянських держав нині знаходиться на 38 місці глобального рейтингу ведення бізнесу (у 2016 році – 44 місце) [9]. Частка малого та середнього бізнесу в Республіці Білорусь – це близько 24 % ВВП, 40 % виручки від реалізації продукції, 37 % інвестицій в основний капітал, 28,5 % податкових надходжень, більше 42 % обсягу зовнішньої торгівлі. У сфері малого та середнього бізнесу в даний час працює понад 30 % зайнятого населення [26].

Наразі значна увага приділяється вирішенню проблем розвитку малого та середнього бізнесу і формуванню механізмів його державної підтримки. Відбувається реалізація послідовного процесу зміни правил ведення бізнесу, спрямованого на вдосконалення ділового клімату і підвищення інвестиційної привабливості економіки. Так, створена і діє мережа суб'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, що включає в себе 88 центрів підтримки підприємництва та 19 інкубаторів малого підприємництва. Однак, діяльність суб'єктів інфраструктури часто не в повній мірі відповідає поставленим завданням по підтримці малого і середнього бізнесу. Це пов'язано, перш за все, з їх недостатньою кількістю, нерівномірним розподілом по регіонах, слабкими матеріально-технічною базою та інтелектуальними можливостями, вузьким асортиментом пропонованих послуг, недостатньою мотивацією для досягнення головної мети – надання підтримки малому та середньому підприємству, особливо на початковому етапі діяльності [26].

Державою передбачено реалізацію комплексу заходів щодо розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, що включає: внесення змін до законодавчих актів; скорочення кількості адміністративних процедур, оптимізацію вартості та часу їх

здійснення; впровадження початкових процедур оцінки регулюючого впливу адміністративних процедур для бізнесу; створення і технічну підтримку електронного реєстру адміністративних процедур тощо. Також, урядом розроблено механізм фінансування Банком Розвитку суб'єктів МСП через банки-резиденти та дочірню компанію. Загалом, основні зміни в законодавстві Білорусії останніх років спрямовані на полегшення процесу створення і реєстрації бізнесу [27].

Висновки. Враховуючи основні проблеми розвитку МСП в Україні і, приймаючи до уваги світовий досвід державної підтримки розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, доцільно сформулювати наступні напрямки забезпечення їх ефективного зростання:

- покращення бізнес-середовища функціонування підприємств на основі удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення; зменшення адміністративного та регулятивного навантаження на суб'єкти МСП; впровадження пільгових умов доступу до держзамовлення суб'єктами МСП; активізації міжгалузевого співробітництва підприємств; стимулювання процесу інтернаціоналізації кластерних об'єднань; підтримки створення нових галузей; мінімізації бюрократичного тягаря; удосконалення інформаційних систем взаємодії бізнесу та державних структур;

- розбудова державної фінансової інфраструктури підтримки розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу і розширення доступу до джерел фінансування за рахунок впровадження кредитної гарантійної програми та програми пільгового кредитування; надання ризикового капіталу суб'єктам інвестування МСП; формування пільгових умов для залучення іноземних інвестицій;

- створення центрів розвитку та підтримки бізнесу, що будуть проводити тренінги та консультації на безоплатній основі для представників малого та

середнього бізнесу, а також фізичних осіб, які планують займатися підприємницькою діяльністю, за такими напрямками: використання можливостей програм державної підтримки; юридичні питання щодо відкриття власної справи; бухгалтерський та податковий облік; фінансово-інвестиційна підтримка; координація та підтримка експортоорієнтованих підприємств;

- активізація розвитку інноваційного потенціалу за рахунок державної підтримки функціонування університетів та компаній, що займаються науково-дослідними та дослідно-конструкторськими розробками; забезпечення співпраці університетських і галузевих дослідницьких структур; розширення можливостей міжнародної співпраці науково-дослідних та освітніх установ;

- розширення можливостей для отримання освіти у сфері підприємництва за рахунок формування державного замовлення у вищих навчальних закладах та організації бізнес-тренінгів на їх основі; організації міжнародного обміну досвідом у сфері підприємницької діяльності;

- створення умов для розвитку цифрового суспільства та забезпечення фокусування на цифрових технологіях зростання сучасного підприємництва за рахунок впровадження спеціальних програм та формування інструментів підтримки даного процесу (з урахування світових тенденцій);

- популяризація підприємництва та залучення населення до підприємницької діяльності, у тому числі створення стимулів для легалізації фізичних-осіб підприємців, за рахунок спрощення процедури придбання патенту, удосконалення порядку набуття і припинення підприємницької діяльності, а також оптимізації розміру і порядку сплати податків та страхових внесків єдиним фіксованим платежем; формування сервісної моделі надання підтримки МСП.

Таким чином, підводячи підсумки проведеного дослідження, доцільно

наголосити, що створення сприятливого бізнес-середовища функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва в значній мірі залежить від забезпечення державної підтримки їх розвитку в аспекті розбудови стимулюючої бізнес-інфраструктури, розширення спектру інструментів фінансування суб'єктів МСП, розробки оптимального законодавчого та нормативно-правового забезпечення, оптимізації податкового навантаження, розширення співробітництва підприємств на міжгалузевому та міждержавному рівнях, формування інформаційно-консультативного та освітнього підґрунтя розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу. У якості перспективного напрямку подальшого дослідження доцільно виділити формування стратегічних орієнтирів державної політики у сфері розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Дикань В. Л. Украина в глобальной миросистеме: особенности и последствия государственной экономической политики / В. Л. Дикань, А. В. Обруч // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – Вип. 59. – С. 11-19.
- 2 Дикань В.Л. Государственное управление развитием экономики Украины в условиях «третьей волны» глобализации / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2013. – Вип. 43. – С. 11-20.
- 3 Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення / О. В. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 57. – С.58-66.
- 4 Киндзерский Ю.В. Государственный заказ в мире и особенности его применения в политике развития: уроки для Украины / Ю.В. Киндзерский // Экономика Украины. – 2015. – № 3 (632). – С. 4-25.
- 5 Поліщук Г.О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / Г.О. Поліщук // Актуальні проблеми державного управління. – 2017. – № 1 (51). – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf>. – Загл. с экрана.
- 6 Толстова А.В. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / А.В. Толстова, С. Кибальчич // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – Вип. 60. – С. 55-62.
- 7 Шраменко О.В. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності на основі розвитку інформатизації економічних систем / О.В. Шраменко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – Вип. 59. – С. 32-37.
- 8 Якушева О.В. Економічний розвиток і підтримка малого та середнього бізнесу на регіональному рівні: дис. ... канд. екон. наук; 08.00.05 / Якушева Оксана Вікторівна // Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси, 2017. – 288 с.
- 9 Рейтинг стран [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>. – Загл. с экрана.
- 10 Бизнес в Сингапуре: малый бизнес по-сингапурски [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.openbusiness.ru/html_euro/singapur_open2.htm. – Загл. с экрана.
- 11 Запуск стартапа в Сингапуре: 6 причин в пользу этого [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.impex.academy/zapusk-startapav-singapore/>. – Загл. с экрана.
- 12 Малый и средний бизнес в Украине: основные препятствия и вызовы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://24tv.ua/ru/malyj_i_srednij_biznes_v_ukraine_osnovnye_prepjatstva_i_vyzovy_n884659. – Загл. с экрана.

13 Налоговые льготы в Сингапуре для молодых компаний [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.start-business-in-singapore.com/blog/nalogovye-lgoty-v-singapore-dlya-molodyh-kompanij.html>. – Загл. с экрана.

14 Бюджет Сингапура 2017 года выпущен под лозунгом «Двигаемся вперед вместе» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://offshorewealth.info/offshore-jurisdictions/singapore-budget-moving-forward-together/>. – Загл. с экрана.

15 Бизнес в Сингапуре: малый бизнес по-сингапурски [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.openbusiness.ru/html_euro/singapur_open2.htm. – Загл. с экрана.

16 Eurostat regional yearbook: 2017 edition [Electronic research]. – Access mode: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8222062/KS-NA-17-001-EN-N.pdf/eaeb7fa-0c80-45af-ab41-0f806c433763>.

17 Ключевые вопросы реализации Стратегии создания единого цифрового рынка в Европе к началу 2017 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://d-russia.ru/klyuchevye-voprosy-realizatsii-strategii-sozdaniya-edinogo-tsifrovogo-rynka-v-evrope-k-nachalu-2017-goda.html>. – Загл. с экрана.

18 В Евросоюзе принята программа обучения граждан цифровым навыкам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://d-russia.ru/v-evrosoyuze-prinyata-programma-obucheniya-grazhdan-tsifrovym-navyam.html>. – Загл. с экрана.

19 COSME: EUROPE'S PROGRAMME FOR SMEs [Electronic resource]. – Access mode: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/9783/>

20 Competiveness of Small and Medium Enterprises (COSME) – європейська програма підтримки малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cosme.me.gov.ua/>. – Загл. с экрана.

21 Государственно-частное партнерство в условиях инновационного развития экономики: монография / Под ред. А.Г. Зельднера, И.И. Смотрицкой. – М.: ИЭ РАН, 2012. – 212 с.

22 Доповідь про досягнуті результати щодо поліпшення умов ведення підприємницької діяльності, розвитку малого і середнього бізнесу та підтримки індивідуальної підприємницької ініціативи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economy.gov.ru/>. – Назва з екрану.

23 Минэкономразвития разработало новые меры поддержки малого и среднего бизнеса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economy.gov.ru/minrec/about/structure/dermb/201831011>. – Загл. с экрана.

24 Определен перечень банков-участников программы льготного кредитования малого и среднего бизнеса по ставке 6,5% [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economy.gov.ru/minrec/about/structure/dermb/201802023>. – Загл. с экрана.

25 Минэкономразвития и РЭЦ оценили работу центров поддержки экспорта [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economy.gov.ru/minrec/about/structure/dermb/201807021>. – Загл. с экрана.

26 Неразвитость малого и среднего бизнеса в Беларуси – миф [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mirperemen.net/2017/12/nerazvitost-malogo-i-srednego-biznesa-v-belarusi-mif/>. – Загл. с экрана.

27 Тетеринець Т.А. Актуальні проблеми і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Республіці Білорусь [Електронний ресурс] / Т.А. Тетеринець, Д.А. Чиж // Економічний вісник університету. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/aktualnye-problemy-i-perspektivy-razvitiya-malogo-i-srednego-predprinimatelstva-v-respublike-belarus>. – Назва з екрану.